

ELŐSZÓ

Az idegek pezsdülése, ami néhány éve a keleti, erejét veszett, legyöngült magyarság meglátogatására és kutatására vitte az embert, újból és újból felhevítette az agyát s megfeszítette akaraterejét, tennivágyását a széleken elszóródott, elomlott magyarok érdekében. Az újabb világháború kitörése csak növelte lelki feszültségét: teszünk-e valamit népünk erejének, sorainak megsűritésére, szegényeinek megörvendeztetésére, elhagyottainak, elárvult, elbitangolódott, messzekerült tagjainak a megkötésére, hozzánk kapcsolására a nagy tülekedésben, melyben minden életrevaló, feltörő, ruganyoslelkű nép, fokozott igyekezettel kell, hogy keresse, erőszakolja, kényszerítse maga számára a jobb életet.

Az ember, sajnos, nem származtathatja át mindenkire azt a fiatalságot, energiát, optimizmust, melyet a lelkében a fajtája tulajdonságaként, várakozásaként érez. Hogy tegyen hát a fajtája érdekében, hogy segítsen a keleti határainknál látott, elkallódó népünkön, hogy járuljon hozzá egy súlyos magyar kérdés megoldásához?

Mai szokásunk és lehetőségeink szerint aligha tehetne másképen, minthogy a sűrűn burjánzó

»nemzetpolitikai szemlék« valamelyikében egy-két lapon, röviden és »nagy körvonalakban« elmondaná felfogását a csángó-kérdést illetőleg. Az ember azonban, ha teheti, lehetőleg óvakodik e módtól. Nagy körvonalakban mindenki tudja már, hogy mi felé kell haladnia a magyarságnak. Számptalan részletkérdésünk sok alapos megmunkálójának kell még megváltoztatnia szemléletmódunkat életünk minden dolga, multunk minden cselekedete, jelenünk minden terve, szándéka elbírálásában s előkészítene minden területen, érthetővé, megokolttá, szükségessé, követelendővé tennie eszünk, tudásunk gyarapításával, akaratunk, kitartásunk nevelésével a magyarság eljövő népi életét.

Minden történeti kor elvégezte az effajta terjedelmes előkészítő munkát, amint ezt mi, az utódok, már könnyen megállapíthatjuk. A magyar reformáció életfelfogása, szemlélete, modora vándorprédikátoraink mozgó nyomdáin, bűneinket s lelkiismeretünket szétboncoló, Istenhez szólító könyvein, a legősibb, legeredetibb forrásokig visszakutató bibliafordításain, kemény erkölcsi tanításain, mérges vitairatain, zsoldárain, vallásos kiadványain keresztül – a kéziratossá, kikristályosodott középkorhoz képest lázas igyekezetű, tág méretű munkával – lelt életünk formálójává. A felvilágosodás tudásanyaga, ízlése, nacionalizmusa heves fiatal íróink nagy sorának szinte végnélküli levelezésében, bölcselkedésében, röpirataiban tisztázódott, terjedt, vált részévé művelődésünknek, az ellassuló barokk-kor után. S ha ma, a megfüllelt, kivénhedt liberáliszmus kipusztításában s a népiség gondolatának elterjesztésében és gyakorlati keresztülvitelében egy reformációhoz és felvilágosodáshoz mérhető nagyjelentőségű korváltást látunk és változásban élünk, nem véthetjük el a multból oly könnyen és logikusan adódó példát: egy új szemlélet, modor, ízlés, tudás elterjesztésével, azaz népünk

multjának és jelenjének a lélek legmélyébe hatoló részletes megvizsgálásával s az ebből adódó ösztönzéssel, ismeretekkel, tisztánlátással szerezhethjük csak meg azt a tudást és akaratot, amely képessé tesz bennünket az új élet, új műveltség megépítésére a magyarság népi életének a megvalósítására.

E bővebben is kifejtteni kész okból akar ez a könyv néhány lapos, rövid tájékoztató helyett ki-merítően a közönség elé vinni egy magyar kérdést. Igyekszik minden lényegest közölni róla, hogy az olvasót részletes tudással lássa el s megpróbál rávonatkozólag egy olyan szemléletet leírni, melyet a tárgy tisztánlátása, ösztönzése diktált s melynek szempontjait még sok kérdésben haszonnal érvényesíthetjük.

Szerettük volna helyszíni kutatással, szemlével kiegészíteni a kérdésről való ismereteinket, a mai viszonyok között azonban ez lehetetlen volt. Megelégedtünk azért a meglévő anyag rendbeszedésével a belefészkelődött hibák, tévedések kiküszöbölésével, hiányzó részeinek kipótlásával, egységbefoglalásával, melyet minden kérdésnél el kell végeznünk, ha tájékozódni akarunk róla, különösképen el kell végeznünk pedig a csángó-kérdésnél.

Tárgyunkhoz előítélet nélkül közeledtünk. Mindenben a tárgyi hűség vezérelt, szempontjaink a tárgyból születtek, örömünk és szomorúságunk, bizalmunk és lehangolódásunk a tárgyon fakadt. E hűségből s még sok más megfontolt okból az olvasó közelségébe visszük, kezeügyébe adjuk tárgyunkat. Anyagunk egészét, végigvaló alakulását, fejlődését szándékozunk bemutatni olvasókönyvféle művünkben, amelyben ezért szinte anthológia szerűen írók szövegeit sorakoztatjuk egymás mellé, régiét és újak leírásait, megállapításait, véleményeit közöljük, szemelvényekben a csángó kérdés egész irodalmát összehozzuk. Rendkívüli őszin-

teséggel a forrásainkat tárjuk fel az olvasó előtt s a műhelytitkainkat áruljuk el, amikor a szemé előtt, részletről részletre, sorról sorra építjük, alakítjuk a kérdés irodalmából tárgyunkat, hogy ő maga is lássa, ellenőrizze: jók-e a következtetéseink, megállapításaink, megfelelnek-e a feltétlen tárgyi hűség követelményeinek.

Ez a szemelvényes tárgyaló forma feltétlenül előnyös sokféle tekintetben. Régi és nehezen hozzáférhető szövegeket, írásokat hoz napvilágra, e kérdésben sokszor emlegetett felfogásokkal, kutatásokkal, adatokkal ismertet meg, ami által nem egy érdeklődő munkáját megkönnyíti s a könyv hitelét emelve, amolyan kisebbfajta forráspublikációt is végez. Konok tudákosokat, akik különösképpen megrögzött tévedéseket és előítéleteket forgatnak a közvéleményben e kérdéssel kapcsolatban meggyőző és rendet teremt köztük. Néhol szükségszerűen folyamodtunk e formákhoz: az adatgyűjtésben a csatolt térképekhez és az eredetkérdés konklúziójához, a csángók életének utazók leírásain keresztül való bemutatásában és a róluk való gondolkodásunk évszázados alakulásának a végigkövetésében.

Jól tudjuk azonban, hogy néha nehézkessé, hosszadalmassá is teszi könyvünket ez az »olvasókönyv« forma. Sokszor magunk is haboztunk, hogy megmaradjunk-e következetesen mellette. Néhol elhagyhattuk volna egy-két régi író kínlódo, hibás sorait s rövidíthettük, áthidalhattuk volna a terjengőseket, hosszúbeszédűeket a magunk szavaival. Mégis, miképpen egy anthológia sem rostálhatja ki a kevésbé értékes anyagot, ha már az a köztudatban elterjedt, ismertté lett, mi sem hagyhattuk el az olyan írot – ha már anyagunk teljességének a bemutatására törekszünk –, akinek állításai töményebben, körültekintőbben volnának megfogalmazhatók, vagy már elavultak, tévesek lettek, de

*akire folyton hivatkoznak a régebbiek, szóval bele-
ékelődött láncszemekké váltak a csángó iro-
dalomban.*

Különben is egyik legfőbb szándékunk az volt, hogy szerteágazó, soktulajdonságú tárgyunknak lehető teljes egybefogásával, összehordásával bemutassuk, mint forr, erjed, érik lassanként, kutatók és évek gyarapodásával, egy közérdekű anyag. Korántsem hisszük, hogy ezzel az összefoglalással a csángó anyagnak ezt a forrását, erjedését megállítottuk, sőt inkább, – bár nem kis lelkiismeretfurdalások közepett – amellet határoztunk, hogy könyvünk fermentum legyen, az anyag nyers felvázolása, a probléma elétárása, a munkaterület kijelölése. Önzön várhattunk volna még a kiadásával egy fél-évet vagy egy évet is, míg a kezünk alatt teljesebbé, töményebbé ért volna s még két megkezdett dolgozatunk, a csángók 1646-iki névsorának és Sacueni megye magyar nyomainak a végső eredményét is beleszőhettük volna. A csángó kérdéssel, azaz az elszóródott magyarság kérdésével való megismeretés sürgős szükségessége, meg a kutatókedv felkeltésének a vágya a szakemberekben, nem tűrt azonban további halasztást e könyv kiadásában, mely a megírása idejéhez képest így is jelentősen késik.

E könyv ugyanis a hatalmas publicisztikai anyag mellett még nagyobb tudományosat is felölel s ezért nemcsak a közönség, hanem a szakemberek is haszonnal forgathatják. Teljesen ő miattuk történt e munka pontos bibliográfiai ellátása is. Nem egy helyen az elvégzendő feladatot is igyekeztünk megjelölni számukra. Tekintve azonban, hogy elsősorban tájékozódni, tanulni akaró közönségnek írtuk e művet, kutatókkal szemben csak a néholi segítség igényével lépünk fel s annak örülnénk a legjobban, ha a munkálatok nagyfokú gyarapodása s a részletek pontosabb, bővebb ismerete miatt

könyvünk mihamarőbb feleslegessé válnék az ő számukra.

A kritikával felénk közelítőket arra kérjük, vegyék figyelembe e könyv kísérlet-voltát egy szer-teágazó, elhanyagolt magyar kérdés gyakorlati hasz-nú, kézikönyv jellegű egybeszedésére, ismereteink, szemléletmódunk és köztudatunk formálásának a szándékával.

A könyv használatáról még valamit.

A Tartalommutató tájékoztatja az olvasót a mű beosztásáról, felépítéséről. Részletesebb útba-igazítást az utolsó lapokon lévő Név- és Tárgymu-tató ad. A szövegben kétféle betűtípus látható. A nagyobb betűvel szedett sorok a mi fogalmazásunk, a kisebbekkel szedettek pedig szemelvények a csán-gó irodalomból. (A lehetőséghez képest igyekez-tünk különösen a régi szövegeket betűhíven közölni. A sorokközött lévő három pont ... az idézet megsza-kítását jelenti, a szögletes zárójelben [] lévő részek pedig a mi betoldásainkat, rövidítéseinket, áthida-lásainkat az idézett szövegben.) A mondanivalónk alapjául szolgált forrásokat minduntalan megjelöl-tük, de a könnyebb olvashatóság kedvéért nem a lap alján, hanem két számmal jeleztük, pl. (36:62. o.). Az első, folyamatos szövegben, zárójel közti szám jelenti a bibliográfiai részben e szám alatt közölt művet, cikket stb. (jelen esetben Ürmössy könyvét), a második szám pedig az illető munka ama olda-lának a számát, melyen az idézett adat, gondolat áll. E számok nem zavarják azt, aki források után nem érdeklődik, a kutatók pedig úgy sem kímélik a fáradságot, ha valaminek a végire akarnak járni.

Diószegi szőlőhegy, 1941 nyárelő.

MIKECS LÁSZLÓ.